

KISEBBSÉGI MAGYAR SORS,

EGY KÜLÖNÖS NEMZETISÉGI KÉRDÉS.

—Kassa—

NEMZETISÉGI kérdés Kassán? Hát ilyen is van? Kassaiak, abaújiak, akiket a „békevilág“ forgószele kisodort otthonukból, Csonka-Magyarországban szétverődött felvidéki őslakók, akik kassai malterbői, az abaúji porból valók, bizonyára fejcsoválva, kétkedéssel fogják ennek a cikknek a címét olvasni. Akik nemzedékeken át ennek a földnek az erejéből merítették az életerőt, akiket a Dukla földön fujdogáló lengyel szél tanított meg arra, hogy ennek a vidéknek a tájleikét magukévá tegyék, azok nagyon jól tudják, hogy ezen a területen a Tátrától a Verhovináig, ahol a magyarok, tótok, németek, oroszok hosszú századok óta vegyesen laknak, soha szóba sem került az, hogy kinek-kinek a bölcsője fölött az édes anya milyen nyelven dalolt. Talán nincs föld a világon, ahol nagyobb liberalizmussal ölelte volna magához az őslakó a jövevényt, mint itt a magyar a nemmagyart.

Mert ezek a népek mind — legalább ezen a területen — vendégjövevények. Már Czambel, a híres cseh történész volt olyan merész elismerni azt, hogy a tót és rutén nép non érkezhettek ide korábban mint a magyar. Melich János pedig kimutatta, hogy ezek a népek csak azután jutottak erre a vidékre, amikor már az Árpád által Magyarországon talált bolgárok elmagyarosodtak, mert a mostani szlávok az összes folyóneveket úgy ejtik ki, ahogy azt a magyaroktól hallották. Az a szláv nép, amely a bolgártörök kenézek vezetése alatt a Balkánról idekerült, s amelynek emlékét és erdei pásztor kultúráját annyi helynév őrizte meg, a magyaroknak szívesen alávetette magát, mert nekik Árpád szervezett katona állama egy anarchia utáni jogrendet jelentett, s a rendszeres adózási viszonyok között, a magyar köznéppel való összeolvadási lehetőség mellett megszűntek felelőtlen „apró khánok révén minden igának barma“ lenni.

Az újabb szláv bevándorlás csak évszázadokkal később történt. A kassakömyéki szláv nevű falvakban még a 15. században is csupa magyar nevű lakost találunk, csak itt-ott tűnik fel egy-egy Tóth név, ami nyilván azt jelenti, hogy ez a nemzetiség akkor még oly ritkán fordul elő, hogy annak megnevezése már elég a személy felismerésére. A 17. századbeli „Magyar Simplidissimus“ hrója — német zsoldos íródeák — Kassán magyarokat, németeket, tótokat és lengyeleket talál, de Kassától délre kizárólag magyarokat. Tótlakta vidék ez időben Kassától északra kezdődött, a ma Kassa teljesen tót gyűrűvel van körülveve. Eltótosodtak a Hernád, Tarca folyók és legkorábban az ősmagyar nevű Szartos-patak magyar falvai. Eltótosodott a hegyekben lévő néhány német település, így Nieder- és Oberbeckenseyfen, ahol még félszázad előtt is tudtak németül.

Vizsgálódásunk két irányban fog haladni. Egyrészt, mi az oka annak, hogy ez a háborúktól, rabságbahurcolástól meglehetősen megvédett vidék elveszítette magyarságát. Másrészt mi az oka annak, hogy e között a Trianon

szerint csehszlováknak elkönyvelt nép között komolyan vett nemzetiségi kérdés kialakulni nem tudott.

Az első egykorú nyelvelozslási leírásunk az 1773-i népösszeírásból való. Ennek hitelességéhez kétség nem férhet. Az összeírást osztrák hivatalos körök végezték oly időben, amikor még a nemzetiségi kérdésről szó sem volt. Legfeljebb egy tekintetben hiányos, hogy néhány falu kimaradt belőle. 1773 óta eltelt kerekén másfél évszázad. Ha az akkori nyelvterületet összehasonlítjuk a maival, a következő feltűnő megállapításokat tehetjük:

Ha Abaúj-Torna vármegyét két részre osztjuk — nagyon csekély korrekcióval — a kassa—pesti országút szerint, akkor arra az eredményre jutunk, hogy míg ettől a vonaltól nyugatra 24 tót falu magyarosodott meg, de egy sem tótosodott el, addig ettől a vonaltól keletre 28 magyar falu tótosodott el és ha a Hegyközben lévő Filkeházától, s a Délabaújban lévő Boldogkőváraljától és Mogyoróskától, mint már színmagyar vidékkel körülvett falvaktól eltekintünk, legfeljebb az egy Rákos falura lehet azt mondani, hogy elmagyarosodott. Vagyis magyarrá lett a Bodva és Kanyapta völgy, s eltótosodott a Hemád, Tarca és Osva völgyek magyarsága.

A megye két oldalának ennyire eltérő demográfiai viszonyai természetesen a véletlennek, egy-egy szuggesztív erejű ember befolyásának nem tulajdoníthatók. Itt olyan általános népmozgalomról van szó, hogy a törvényszerűség okait kutatnunk kell, s már előre nyugodtan igazat adhatunk annak a megállapításnak, hogy a nyelvek a népektől részben függetlenül vándorolnak, s ezek a mozgalmak a maguk külön törvényei alapján szabályozódnak.

Az eltótosodás nem új keletű. Gróf Teleki Domokos már a 18. században észleli (Reisen) Kassa környékének nagymérvű eltótosodását. Fényes Elek 1840-i statisztikája a volt magyar falvak nagy részét tótnak találja, de még mindig több oly magyar falut említ, amelyik azóta tótosodott el, sőt az 1890-i népszámlálás óta is történt tótosodás. A református ellenpróba ugyanezt igazolja. A 100 év előtti római katolikus egyházi szematizmusok adatai szerint az abaúji Tarca völgy reformátusai az összlakosság egyharmadát teszik ki, s ma csak egyötödét. Akkoriban a nyelv először Hungarica volt és csak azután „Slavica“, s ma a „Hungarica“ elenyésző kisebbség.

Ha e jelenség magyarázatát az eddigi nemzetiségi elméletekben keressük, helyes megokolást nem kapunk. Az a vélemény teljesen téves, hogy talán a nép kicserélődik, nyugatról a tótok a keleti részre vándorolnak, s keletről a magyarok a nyugati részre költöznek, mert a megye két oldala közt semmi demográfiai csere nincs, a vándorlás észak—déli irányú. A tót nép fajilag átütő tisztaságáról sem beszélhetünk, mert a tót mire ideért, fajilag jóval keveredettebb volt, mint a magyar; arról sem, hogy a nemzetiségek harcában a tenger elnyeli a szigeteket, mert sokszor a szigetek emelkednek ki, hogy úrrá legyenek a tengerek fölött. Így a magyar környezetben németté, németből tóttá lett Kassa eltótosodott környezetéből ismét mint magyar város emelkedett ki. De helytelen és teljesen íróasztali meglátásra vall a Balogh Pál¹ álláspontja is, amikor Kassa kisugárzó kultúrhatásáról beszél, mert a Kassa környékén 1890-ben feljegyzett magyar kisebbségek az őslakó magyarság romjai voltak és nem magyarosítási eredmények.

Téves álláspont az, hogy a magyar népben nincs asszimiláló képesség, nincs vitalitás. Abban a népben nem volna beolvastási képesség, amelyik 1780-tól 1840-ig, tehát oly időben, mikor az osztrák abszolutizmus volt

¹ A népfajok Magyarországon.

az uralkodó erő, százalékarányát 29%-ról 44%-ra tudta felemelni és azóta is oly állandó beolvadásról kell beszélnünk, süni messze felülmúlja bármelyik más nép beolvastási sikereit.

Az életét nem lehet egy kaptafára húzni, nem lehet egy okra visszavezetni., A főokok azonban a helyzet közvetlen megfigyeléséből megállapíthatók. Szociográfiai tény az, hogy gazdaságilag stagnáló vidékről a nép értelmesebb része gazdaságilag kedvezőbb vidékre vándorol. Ennek a tótosodó vidéknek nincs egy mezővárosa, egy bevásárló helye, bányatelepe. Ez a nép az ugyanazon kultúrlehetőségeket biztosító mező- és erdőgazdálkodás évszázadok óta lassan haladó viszonyai közt él. Innen minden szaporodási feleslegnek ki kell vándorolnia. Ezzel szemben a felszabadulása óta nagyarányúan fejlődő Alföld felé, az ottani csábítóbb gazdasági viszonyok miatt, a népesség vándorlása állandó.

De nemcsak az Alföld folyton értékesedő tája szívta ki falvaik jobb elhelyezkedésre vágyó elemeit, hanem ennél még nagyobb erővel a városok, s természetesen elsősorban Kassa. A magyar liberalizmus teljesen félreértette a polgárosulás céljait. Amíg nyugaton a vagyoniilag erőteljes polgárság maga fejlesztette ki a városi kultúrát, nálunk tisztviselővárosokat tenyészettek ki, s a tisztviselő pálya biztonsága minden fejlődni akaró elemet magához vonzott. A mesterségesen fejlesztett városok rohamos magyarosodása elszédítette a harmincmillió magyarországi illúzióiban élő közvéleményt, s bekövetkezett a városok mesterséges túltáplálása.

A gazdaságilag kihasznált vidék minden életerejét a városokba tömték, s hiábavaló volt a falvakban minden magyarosítási igyekezet, a magyarosodási pluszt elvesztették a falvak azáltal, hogy a nép a gazdaságilag kedvezőbb lehetőségeket nyújtó városok felé özlött. Ez a vándorlás elsősorban a magyarországot, mint a legigényesebb népet érte, s innen van a városok református népességének statisztikailag észlelt szaporodása. Először elvándorolt a magyar cseléd, mert a magyar úr közmondásosan jobban szerette a tót jobbágyot a magyar perlő társnál. A visszamaradt magyar cseléd tótosodott el legelőbb, rokonbáratú sorstársaival összekeveredve. Aztán elvándorolt a magyar kisbirtokos földhöz nem jutott szaporulata, városi kistisztviselőnek, majd a nemesi középosztály 90%-a. Ez az utóbbi réteg úgy kipusztult erről a vidékről, hogy a legtöbb faluban már nyoma sincs. Például Rozgonyban 25 évvel ezelőtt még 12 földesúr élt olyan társadalmi életet, hogy felujukat kis Párisnak hívták, s ma már egy sem lakik ott.

Így dolgozott a három nagy szívó erő, az Alföld, Kassa és legutóbbi időben Amerika. Ez utóbbi azonban a tótot a magyarnál jobban vonzotta. A magyar őslakosság romjai, a régi telkes gazdák utódai, legfeljebb egymás közt beszélnek magyarul, de már többnyire úgy sem. Az itt összetalálkozó magyar, tót és orosz egy erős magyar hatásokkal telített tót nyelven beszél. Mintha ez a magyaros kiejtésű keleti tót nyelv az összes itt találkozó nyelvek közös eredője lenne, még a magyar többségű falvakban is ez az érintkezési nyelv. Ha a szalánci református magyar összetalálkozik egy görög katolikus-sal, bár mindkettejük tud magyarul, mégis tótul beszélnek egymással. A tót nyelv elterjedése után jött a nevek eltótosodása. Gyermekkoromban nagyon csodálkoztam azon, hogy a cselédek, zsellérek anyakönyvezett neve többnyire magyar volt, mégis mindegyiknek meg volt a maga külön gúny- vagy más jellemző tót neve és a falubeliek csak ezen a néven ismerték őket. Hasonló jelenséget észleltem Délabaujban, ahol csak néhány szláv eredetű falu van. Ha a szláv Abaujszolonokról valaki magyar faluba került, Szolnocsán lett a neve, de ha a magyar Szakácsiból került valaki Szolnokra, akkor Szakácski lett belőle, vagyis mindkét esetben tót nevet kapott. Sőt a 18. században kolerában kipusztult lakosság helyére települt tót Fancsal

közsegből magyar falvakba került elmagyarosodott tót családok anyakönyvezett neve is ma Fancsalszki. Mennyi névelszlávósodás történhetett még a közelmúltban is, mielőtt a nevek rendszeresen anyakönyvezése megkezdődött.

Súlyos félreértés volt a városi fejlődést magyar imperialisztikus sikernek tekinteni. Nem a városok magyarosítottak, hanem a fejlődés. Nem a falusi magyarság öntudat hiánya miatt vesztett tért a magyarság, hanem a mestersegesen nehézzé tett falusi élet miatt. Legfontosabb népmozgalmi törvényként állapíthatjuk meg azt, hogy fejlődő helyi viszonyok közt a szervező népfaj, hanyatló, vagy stagnáló viszonyok közt a szolgáló fajta népjellege lesz uralkodó.

Németország könnyen németesítette el szlávjait, mert nem pazarolta életerejét néhány városra, hanem a falusias településeket is városias fejlődés felé terelte. Amikor belpolitikánk a mezővárosokat falvakká degradálta, s a fejlődés lehetőségeit Budapest és a városok részére aktározta, maga egyengette az utat arra felé, hogy a magyaroktól kiűrtett nemzetiségi tájak a szomszédok birtokába jussanak.

Ez a nagymértékű elmagyartalanodás egyúttal súlyos csapás arra a politikai hiedelemre, amelyik a magyarosítás ismert eszközeivel, iskolákkal, hivatalokkal akart magyarosítani. A tanítókat e téren nem érheti semmi vád. Nagyobb idealizmussal, nagyobb sikerrel sehol sem dolgozott a népoktató kar, mint ezen a vidéken. Az 1910-es népszámlálás adatai szerint már kezdett széttépődni ez a leereszkedő tót függöny. Az iskolai magyarosításnak segítségére jött a városi fejlődés harmadik lépése, amikor a város megélhetési viszonyai a belterületen megnehezdednek, ellenben a kedvező közlekedési viszonyok lehetővé teszik azt, hogy a városban munkaalkalmat találók a környékbeli falvakban lakhassanak. Kassa a háborút közvetlenül megelőző években jutott el ehhez a fejlődési fokozathoz, s ekkor már lehetett kisugárzó kultúrhatásról beszélni. De mikor a világháború utáni Összeomlás néhány nap alatt elsöpört minden látszateredményt, kitűnt, hogy az iskolai magyarosítás alig ért el többet a természetes folyamat ellen, mintha a vármegye tanítóit odaterelték volna a Hernád partjához, hogy lapátolják vissza a folyót Sáros megyébe. Csak felszínes sikert lehetett elérni. Mert magyarosíthatnak a nagyobb népmozgalmak, a lüktető gazdasági és társadalmi fejlődés, erőteljes demokratikus közélet, feltéve, hogy a lakosság keveredik. De olyan falut, amit az iskola faragott volna ki nemzetiségéből, nem ismer a világtörténelem.

Az októberi felfordulás egyúttal felszínre vetett Abaújban két régtől fakadó magyargyűlölő foltot, amelyekről addig nem is tudtunk. Az egyik a Ránkkörayéki lutheránus tót vidék, a másik néhány református falu a Felső-tárcavölgyben, elsősorban Rás. Ebben a faluban, mely 150 év előtt még magyar volt, már az 1910-es magyar népszámláláskor nem akadt egy ember, aki magyarnak vallotta volna magát. Itt Sárospatak követte el a hibát, amikor megtagadta a tót nyelvű imakönyvek készítését. Így ezt a szükségletet Amerika látta el, s hogy miképp, ahhoz nem kell kommentár.

A felfordulást megtették a propagandával átdolgozott hazatért amerikaiak, akik minden faluban külön megcsinálták a maguk kis forradalmát. Ennek válságai közt hanyódott ez a vidék, amikor 1920-ban a csehek hozzáláttak a népesség statisztikai feldolgozásához. Sajnálatos, hogy ezeket az adatokat nem használja fel magyar demográfia. Elveti mint meghamisítottat, joggal, de e mellett a csehek annyi helyi demo- és ethnográfiai ismerettel irányították az anyaggyűjtést, amit a túlságosan centralizált magyar statisztikai feldolgozásokban hiába keresünk. A bizalmatlanságot természetesen maguk a csehek idézték elő, amikor Kassán abszolút csehszlovák többséget mutattak ki, holott ennek valótlanságát a különböző politikai választások is bizonyít-

ják, amelyek csak jelentéktelen eredményeket tudtak a cselet és szlovák pártok részére felmutatni. A falvakban azonban az összeírási adatok figyelemreméltóak, \$' nagyjában megegyeznek az 1880. és 90-es magyar népszámlálási eredményekkel. Eltérés annyiban van, hogy ők csehszlováknak mutatták ki éppúgy az elmagyarosodott tót falvakat — például Enyickét, amelyet egy vak grófnő egy élet munkájával a nyelvhatár szélén teljesen megmagyarosított — mint az eltótosodott magyar falvakat, például Téhányt, ezt a palóc telepet, amelynek templomában még a múlt század elején magyarul hangzott a szentbeszéd.

Egész más az országútól nyugatra eső vidék fejlődése. Itt Kassa nem gyakorolta azt a nagy felszívó erőt, mert itt már előbb önálló életet élő mezővárosok fejlődtek ki. Torna, Szepsi, Jászó és Nagyida mező- és bányavárosok Kassa nélkül is ellátták a Kanyapta és Bódvavölgy lakosságának gazdasági igényeit. Ez azonban még nem elég magyarázat. Országosan feltűnő, hogy a magyar-tót nyelvhatár keleti és nyugati negyedében a tótosodás állandó, de évszázadok óta szilárdan áll a Garamtól Hernádig terjedő palóc vonal. Ezen a területen a nyelvhatár oly éles, hogy itt számbavehető eltolódás 150 év óta nem volt. Az az egy-két magyar falu, amelyik ezen a vonalon túlesett, eltótosodott ugyan, de a vonalon innen a palóc nyelvterületen belül 85 tót falu magyarosodott: meg 150 év alatt, míg a palóc földtől délebbre eső vagy a Dunántúl lakó tótok közt a magyarosodás nehezen halad előre.

Magyarázatul itt a fajtáknak aktív és passzív tulajdonságait lehetne felhozni. Helyi megfigyelés után a nemzetiségi mozgalmak második legfontosabb törvényeként kell megállapítanunk, hogy az aktív fajiságú népekkel telített tájakon — amennyiben nem ellenséges indulatúak — az államszervező nemzetiség győz, passzív fajiságú területen pedig az alávetett nép nemzetisége. Aktív fajiságú a nagy nomádpásztorok utóda, a törökös magyar, aki az uralkodó magyar nemzetiségét fölvéve, annak legbiztosabb támasza lett. Ennek a törökös magyarnak faji szuggesztíója uralkodik a palóc földön, ez olvaszt be minden más nációt a magyar nemzettestbe, míg a Hemád és Bodrogvölgy bolgárszláv eredetű keveréknépe erősen szlávodosdik. Abaúj megye keleti oldalán is van ilyen erősen törökös jellegű sziget, a bód—csáji református magyarság, mely a köröskörül tótosodó falvak közt keményen tartja magyar jellegét.

A palócmagyar típus oly erősen aktív, hogy itt még a cseh statisztika is magyar sikereket kénytelen elkönyvelni olyan területen, ahol a magyar népszámlálás még tótokat talált és pedig a premontrei rend tót falvaiban, Jászómindszenten, valamint Rutinokon. A mecenzéfi márnak magyarhűsége pedig egyszerűen megható. Ez a hatszáz év óta ittlakó nép, mely mindig együtt örült és szenvedett a magyarokkal, a magyar statisztikában német községként szerepelt, s a csehek alatt a szintén mánta Felsőmecenzéffél és a stósi gründlerekkel együtt magyarnak vallotta magát. Nincs ma már Keletabaújban, s a volt Torna megyében csak két nem magyar falu. Az egyik az egykor oláhoknak nevezett orosz hegyipásztor-telep Ájfelucska, a másik Derenk, mely a Bebekek sásfészkével, Szászvárral együtt néhány év előtt került vissza magyar kézre. Mindkettő kifogástalan hűségű felu. Példának talán elég, hogy Stefán János, a harminc év óta derenki községi bíró, a megszállóknak odacsapta a községi pecsétet, hogy ő a csehek bírója nem lesz. A tót főszolgabíró erre a magyar Szabados Jánost tette meg bírónak. Amikor a falu visszakerült hozzánk, ismét Janó lett a bíró. Ennek az öreg tót parasztnak a gesztusa megörökítésre méltó olyan világban, amikor a tömegeket főként az irányítja, hogy a végnélküli ígéretek beteljeséának-e, vagy sem.

A legutolsó magyar és cseh népszámlálás közt az eltérés kerekén 25.000 magyarral kevesebb és ugyanannyival több csehszlovák Kassán és Abaúj-Toma megyében. Ez a két nép aránya közt körülbelül 40—45%-os eltolódást jelent, ami nagy különbség. Az eltérés nem a kimenekült magyarság különbsége, mert a cseh összeírásakor ez még nem volt nagyszámú. Mindenesetre a magyarság tíz évi szaporodása volt legalább annyi, mint amennyi kiköltözött, s a tótok közt is elmagyarosodott annyi, mint amennyi cseh-tót beköltözött. Ha azonban a két adatgyűjtés egyikét sem lehet hamisnak tekinteni, akkor hát hol az igazság? Talán akkor járunk el helyesen, ha a két eredmény középértékét vesszük? Nem, ez sem az igazság, az igazság másutt van.

Egy ködös őszi délutánon a kassai pályaudvaron áll egy sápadt kisdíák. Azok közül a falura szorult iskolás fiúk közül való, akik nap-nap mellett török magukat a korai felkeléssel, mert a városi bentlakásra nem telik. Közönyös arccal nézi a mozdonyok kéményeiből feltörő füstfelhőket.

— Hogy hívnak? — Novak Pál a nevem. — Melyik iskolába jársz? — A szlovák gimnáziumba. — Tudsz már szlovákul? — Nem. Azt mondják, hogy nem is fogok tudni soha. — Talán magyar vagy? — Nem. — Akkor mi vagy? Vállat von. — Olyan „nyijaki“. — Hát ez miféle szerzet? — Olyan semmilyen. A tanáraink neveznek minket így, mert magunk sem tudjuk, hogy mik vagyunk. Szlovákul nem tudunk megtanulni, úgy, ahogy ők akarják, de magyarul sem tudunk jól és nem is engedik, hogy megtanuljunk. Ezért minket gúnyolnak mindig, rajtunk nevet az egész osztály.

És elmondja ezt egyszerűen, megszokottan, mintha az egész természetes volna.

A kassai táj zavart nemzetiségi viszonyaiban ez a kis diák a maga bőrén ismerte fel az igazságot.

Nem a magyar, nem a cseh statisztika hazudik,— ezek csak nekik kedvezően magyaráznak — hanem a materialista-liberális nemzetszemlélet Benes-féle merkantilistái, a világtörténelemnek gondosan szortírozott és csomagolt nemzeteket akartak szállítani és most joggal csodálkozhatnak azon, hogy az élet miért nem akar könyvtárszobában kitenyészett elméleteiknek engedelmessé válni.

A cseh és magyar népszámlálás eredményei közt a magyarság számában körülbelül 300 ezernyi különbség van a Szlovenszónak nevezett Felvidéken. Ezeknek a legnagyobb része ilyen „nyijaki“ ilyen semmilyen, akiket ide is lehet osztani és oda is. Akik tótul is meg magyarul is tudnak, vagy helyesebben sem tótul nem tudnak, sem magyarul, mert harminc évig lakhatnak színmagyar vidéken, mégis „kassaiasan“ fognak beszélni. Tótul beszélnek és imádkoznak, de magyarul énekelnek és káromkodnak. Csárdást táncolnak és korhadt fakeresztjeik magyarul gyászolnak. A megye magyar falvai már levetették ősi viseletüket, valami elrontott városi ruhát hordanak helyette, de ezek a falvak megőrizték régi magyar népviseletüket. Ez a „nemzetiség“ ennél a háromszázéznél is nagyobb, mélyen benyúlik a tót nemzettestbe. Mert, amint a 18. és 19. században eltótosodott Észak-abauj, úgy tótosodott el a 15., 16. és 17. században Szepes, valamint Sáros a „legszlovákabb“ vármegye, hol legalább 120 magyar eredetű falut ismerünk, amelyek egyrésze még Rákóczi idejében is magyar volt. Ezek azok, akik a legkevésbé tudtak a trianoni helyzetbe beilleszkedni, akik szétszóródtak a Csonkadrszág minden tájára, s magyartalan nevükkel mindenütt felismerhetők. Akik a kevert népek nagy kultúrsumójával ott vannak minden megmozdulás élén, akik mozgásba hozzák az Alföld keleti fatalizmusába sülyedt magyarságát. Ezek azok az izgató, megbékülni nem tudó elemek, akiknek lelkében különböző jellemű ősapák harca nem engedi a megnyugvást, akik

műveltségben értékesebbek, mint akár a magyar, akár a tót, akár a német, mert az átörökölt magyar östehetséget a szlávos nyugtalanság, vagy germán energia nem engedi közönyben megpihenni. Ezek azok, akik a kevert népek neuraszténias gyengeségével oly könnyen buknak el az életben, mert jellemük nem természetes, legfeljebb kinevelt és tudatos. Ezek azok, akik a magyaroknak nem elég jó magyarok, pedig a magyarság élethalálharcában ők vezetnek. Nem a magyar falvak állnak a magyar ellenállás élén, hanem Kassaujfalu, ez az eltótosodott hentesfalu, ahonnan az intranzigens magyar párt, a keresztényszocialista párt legjobb kortesei kerülnek ki. A börtönökben nem a történelmi magyar nevek viselői ülnek, hanem a Derfínyákok, Gazdacskók és Fleischmann Gyulák, akik abban a biztos tudatban szenvedik végig mártíriumukat, hogy ezt nekik soha senki honorálni nem fogja, hanem teszik tisztán azért, mert nem tudnak másképp cselekedni. És ezekre, az évszázadok óta kiművelt elemekre, akik a magyarságnak a történelem folyamán a kultúrértékek ezreit, a világkultúrának százait ajándékozták, a csehszlovák államnak nem volt szüksége. Sem Kassa, sem Abaúj, de az egész keleti tót vidék nem adott a csehszlovák államalakulásnak egy vezető embert, egy teremtő erőt, egy vezető tisztviselőt. Ez a föld ennek az államnak nem termelt eszmét, konszolidációs erőt, egységű fogó akaratot. De nem azért, mert nem volt képes rá, hanem inért az új állam vérétől, idegrendszerétől idegeh. Azokban a gyengébb karakterű emberekből pedig, akik később beálltak ennek a rezsimnek a szolgálatába, a csehek nem bíztak, s legfeljebb strohmann szerepet kaptak, mint például a cseheknek egyébként oly keményen ellenálló eltótosodott Abaújszéplak község bírása, jelenleg cseh agrárpárti képviselő, akivel együtt annak idején a kassai főszolgabírói hivatalban elkeseredve tárgyaltuk a csehek második visszatérését.

Az új államrendezésnek egyedüli pozitívuma az, hogy a határon innen, határon túl száz meg százezer ember néz reménytelenül a kietlen sivár jövő felé, mint az a sápadt kis diák, aki azon a ködös őszi délutánon a kassai vasútállomáson könnytelen szemmel és hideg arccal, az élettől már gyerekkorban mitsem váró közönnyel nézi, hogy mennyi tűzzel és erővel fiivódik ki a füst a mozdonyok kéményéből, mennyi akarattal gomolyodik az ég felé, azután körülbelül egyforma magasságban valamennyi gomoly mint foszlik szét a levegőben semmivé.

KASZONYI FERENC.

CSEH TÖRVÉNYCSAVARÁSOK.

— *A magyar illetőségű törvények cseh alkalmazása.*

CSONKA-MAGYARORSZAGNAK ezernyi baja között egyik legnagyobb az, hogy a nyugdíjasoknak olyan viszonylagosan nagy tömegéről kell gondoskodnia, mint még talán soha egy államnak sem. Nagy-Magyarországnak 62.000 Nyugdíjasa volt, s régi területét kétharmad részben elvesztette. Csonka-Magyarországnak ennek arányában legfeljebb 25.000 nyugdíjasa lehetne, a valóságban azonban a nyugdíjasok létszáma meghaladja a százezret. Mindez pedig csak azért van így, mert az utódállamok a területszerzésnek csak az előnyeit kívánták a maguk számára biztosítani, a terheket azonban annál nagyobb buzgalommal igyekeztek magukról elhárítani és nem voltak válogatósak az eszközökben, hogy ezt minél alaposabban el is ériék.

É cél elérése érdekében pedig különösen kecsgetető volt számukra

olyan eszközöknek a felhasználása, amelyek az említett cél mellett — nékik ugyancsak fontos — célokat is szolgáltak.

Külső megjelenésében a legkevésbé brutális, a legkendőzöttebb, de hatásában rájuk nézve a legeredményesebb s a magyarságra a leggyilkosabb módszer volt az, amelyet a cseh kormány alkalmazott egy előre jól átgondolt, minden részletében gondosan kieszelt tervnek céltudatos keresztülvitelére. Ezt a tervet, ezt a módszert fogom az alábbiakban megismertetni és csak azt kívánom előrebocsátani, hogy a cseh kormány, amely a szóban lévő módszert alkalmazta, szocialista többségre támaszkodott, maga is ilyen összetételű volt és pompásan megszervezett sajtópropagandája révén gondoskodott arról, hogy a Csehszlovák Köztársaságot mint a legdemokratikusabb államot állítsa a világ közvéleménye elé.

A cseh hatóságok nyilvánvalóan felülről nyert utasítás alapján berendezkedésük első percétől kezdve főfeladatuknak tekintették, hogy a magyar intelligenciát, a volt magyar felvidék, a mai Szlovénia és Ruszkakrajna területéről minél előbb eltávolítsák.

Ez három fontos okból volt szükséges. Először azért, hogy a magyar nép tömegei ekként intelligens vezetők nélkül maradva, az egyidejűleg hatalmas arányokban is megindított elnemzetlenítési politika szabad prédáivá váljanak, másodsor azért, hogy a magyar közalkalmazottak helyére a világ minden részéből „hazahívott“ cseh származású embereket ültethessenek, harmadsor pedig azért, hogy megszabaduljanak a volt magyar alkalmazottak és nyugdíjasok illetményeinek fizetési kötelezettségétől.

Eme három cél elérésére legalkalmasabbnak látszott a magyar közalkalmazottak községi illetőségének a fessegetése, mert amennyiben megállapítani sikerült, hogy valaki a jelenleg csehszlovák területen fekvő községek egyikében sem szerzett községi illetőséget, akkor már volt ürügy kimondani rá, hogy mivel illetősége nincs, állampolgársága sincsen, tehát csehszlovák közalkalmazott vagy nyugdíjas nem lehet és az államtól semmire igényt nem tarthat.

Ehhez az egész akcióhoz alapot és ürügyet a cseh kormánynak a szerencsétlen trianoni békeszerződésnek ama rendelkezése szolgált, hogy csehszlovák állampolgárnak csak az tekintendő, aki már 1910. évi január hó i-én azon a területen községi illetőséget szerzett.

Arról azonban, hogy a trianoni szerződés ilyen rendelkezést fog tartalmazni, a volt magyar felvidéken 1919-ben, mikor a csehek bejöttek, természetesen senkinek fogalma nem volt, ellenben, hogy a cseh hatóságok tudták már, hogy ők követelni fogják a megkötendő békeszerződésben egy ilyen rendelkezésnek a felvételét, s tudták már azt is, hogy ilyen rendelkezés a békeszerződésbe fel is fog vétetni, az kitűnik abból, hogy ahol csak megjelentek, mindenütt követelni kezdték a lakosságtól, főleg a tisztviselőktől, hogy illetőségi bizonyítványukat mutassák fel, s akinek ilyen még nincs, az vétesse fel magát valamely községbe, mert ilyen bizonyítványra ezentúl szükség lesz, a nélkül például útlevélet senki sem kaphat.

Mi sem természetesebb, minthogy az érdekeltek — akiknek eddig soha életükben illetőségi bizonyítványra szükségük nem volt — siettek magukat a község kötelékébe formális határozattal is felvétetni.

Mikor azután a trianoni békeszerződés megkötött, a cseh hatóságok részéről országszerte megindult a hajsza és mindenkitől követelték illetőségi bizonyítványának felmutatását, illetve most már annak beigazolását is, hogy az illető már 1910. évi január hó i-én valamely ottani községben illetőséggel bírt.

Kezdetben senki sem sejtette még, hogy ez új hatósági akció mögött milyen hátsó gondolat lappang, senki sem gondolt arra, hogy ez lesz a cseh

kormány kezében a legveszedelmesebb fegyver, amellyel az emberek tízezeit máról-holnapra hontalanná és földönfutóvá lehet tenni, mert még álmában sem képzelte senki, hogy a magyar törvénynek magyar területen történt alkalmazásához utólag tíz év múlva egy másik állam önkényesen és célzatosan olyan magyarázatot fűzhessen, mely az egész magyar joggyakorlattal homlokegyenest ellenkező.

Magyarországon ugyanis az volt a helyzet, hogy községi illetőség igazolására soha senkinek szüksége nem volt, kivéve azt az esetet, amikor valaki teljesen elszegényedvén, a rá nézve illetékes község eltartására szorult vagy ha az illető kórházi ápolási költségeinek a megtérítéséről volt szó. Egyéb vonatkozásban a községi illetőségnek jelentősége nem volt, azt hatóságok előtt, vagy a magánéletben soha igazolni nem volt szükséges s ha itt-ott a kérdés valakire nézve mégis aktuális lett, könnyű volt a bizonyítvány megszerzése az 1886:XXII. törvénycikk 10. §-a alapján, amely szószerint a következőképp rendelkezik:

„Aki azon községből, melynek kötelékében volt, más községbe költözik át, ezáltal a régi községi kötelékből még nem lép ki; ha azonban az új községben négy évig folytonosan lakik, ennek községi terhehez járul és ezen község ellene a 9. §. a), b) és c) pontjaiban megállapított kifogásokat ezen idő alatt nem érvényesíti, ezen község kötelékébe tartozónak s az előbbi községi kötelékből kilépettnek tekintetik, még azon esetben is, ha települési szándékát be nem jelentette; kivéven, ha azon községben, amelyből átköltözött, a községi terhekhez ezen idő alatt is folytonosan hozzájárult, vagy ha ily hozzájárulás nélkül is ő maga előbbi községi illetőségét ugyanezen község beleegyezése mellett fenntartani akarja.“

A cseh hatóságok — eleinte és pedig az első négy évben — elfogadták a községi illetőség igazolását az 1886: XXII. törvénycikk most idézett szakasza alapján, de ezt nem liberálisan alkalmazták — úgy miként a magyar hatóságok, hanem szószerinti — helyesebben betűszerinti értelmezésben, vagyis akként, hogy bár tudták jól, miszerint a magyar törvények alapján az állami, törvényhatósági és községi alkalmazottak fel voltak mentve a községi terhek viselésének kötelezettsége alól, mégis megkövetelték ezektől az alkalmazottaktól is, hogy igazolják, miszerint legalább is az 1906 évi január hó i-től 1910 évi január hó i-ig tartó négy éven át minden évben tényleg fizettek községi adót és ezt oly rigorózus értelemben követelték, hogy például azon községi járulékokat, melyeket a községi adófizetéstől egyébként mentes közalkalmazottak is fizettek — mint például vízvezetési és csatormajarulékokat, házbérfillért és szemétfuvarozási díjakat stb. — nem fogadták el olyan teljesítményekül, melyekkel az illető „a község terhehez járult”. Ennek következtében a község részéről az illető részére kiszolgáltatott illetőségi bizonyítványt érvényesnek nem fogadták el, majd pedig utasították az összes községeket, hogy ne adjanak illetőségi bizonyítványt olyanoknak, akik 1910 évi január hó i-től visszamenőleg legalább is négy éven át községi adót, úgynevezett „községi pótagót” nem fizettek.

A cseh kormány ezen intézkedésének a 236/1920. számú cseh alkotmánytörvény volt az alapja, melynek 9. §-a kimondja, hogy aki csak 1910 évi január 1 után szerzett községi illetőséget, az csak úgy lesz csehszlovák állampolgárrá, ha azt neki, saját kérésére kimondottan elismerték, amit legkésőbb 1921 év végéig kérni kellett. Természetes, hogy ez alapon magyar ember állampolgárságot nem kaphatott.

Hogy a cseh hatóságoknak fentemlített megszorító értelmű törvény-magyarázata milyen abszurdum, e részben legyen elég rámutatni a tényre, hogy a most csehszlovák területen fekvő községek között is volt néhány olyan nagyobb fekvőségekkel bíró gazdag község, ahol a lakók községi pót-

adót egyáltalán nem fizettek. Ilyen volt például Dobsina (Gömör megye). Dolina város kötelékébe tehát a cseh törvényt magyarázat szerint senki sem tartozhatnék és Dobsina a fenti értelemben senki részére községi illetőségi bizonyítványt ki nem állíthatott volna, mert ott községi adót senki sem fizetett.

Am a cseh hatóságok jól tudták, hogy miért ragaszkodtak a törvénynek nem az értelméhez, de a betűjéhez! Ezen az alapon ugyanis módjukban volt a közalkalmazottak és nyugdíjasok legnagyobb részénél megállapítani, hogy nincs községi illetőségük, tehát nincs állampolgárságuk, tehát elveszi tették igényüket állásaikra, fizetésükre és a nyugdíjasok a nyugdíjukra nézve. Sőt odáig mentek, hogy azon tisztviselők egy részénél, akik — mint e cikk írója is — 1919-ben formális határozattal is felvették magukat községi kötelékbe, azzal löttek vissza, hogy 1919-ig nyilvánvalóan nem volt községi illetőségük, mert ha lett volna, akkor 1919-ben nem kérték volna a község kötelékébe való felvételüket.

A fentemlített betűszerinti törvényt magyarázat nemcsak a közalkalmazottak és nyugdíjasok ezreit fösztotta meg megélhetésük minden alapjától és tette őket földönfutókká még akkor is, ha egész életüket a már csehszlovák állam területén élték le, de hontalanná tette a munkások nagy tömegeit is, mert azoknak legnagyobb része ugyancsak nem fizetett községi adót.

Am a cseh hatóságok még ezzel sem voltak megelégedve, mert ez önkényes törvényt magyarázat után még mindig maradtunk számosan olyanok, akiknek házunk, vagy földünk volt, akik tehát községi adót is fizettünk és így a cseh hatóságok részéről kívánt községi illetőségi bizonyítványt fel tudtuk mutatni.

Oly célból tehát, hogy tőlünk is szabadulni tudjanak, egy lépéssel tovább mentek az önkényes törvényt magyarázat terén.

A prágai legfelsőbb közigazgatási bíróság ugyanis 16.455/1923. szám alatt egy konkrét ügyben olyan ítéletet hozott, melyben — ellentétesen a törvény világos rendelkezésével és az egész magyar joggyakorlattal — az 1886. XXII. törvény cikk 10. §-át 1910 év előtti időre is visszamenőleg alkalmazott joghatállyal úgy magyarázta, hogy a községi illetőséget automatic (hallgatagon), a község részéről való kifejezett fölvétel nélkül, senki sem szerezhette meg és nem szerezheti meg, továbbá, hogy a négy évi ottlakásnak a ténye és a községi terhekhez való hozzájárulás a polgárnak csak igényt ad az illetőségre, maga az illetőség pedig csak a község részéről való felvétel tényével áll be.

Amikor a prágai legfelsőbb közigazgatási bíróságnak ezt a szégyenteljes törvénycsavaráson nyugvó ítéletét a cseh kormány hatóságai, mint elvi döntést fogták fel és az illetőségi kérdéseket az egész vonalon ezen az alapon kezdték intézni, ez a minden képzeltet meghaladó önkényes törvényt magyarázat és joggyakorlat természetesen általános megdöbbenést keltett úgyannyira, hogy e fejtetőre állított okoskodáson nyugvó közigazgatási joggyakorlat ellen még csehszlovák oldalról is aggályt támasztottak és a kihatásában a magyarságra nézve végzetes bírói tévedés ellen csehszlovák részről is felszólalások történtek.

Talán elég e helyütt dr. Dérer Iván ügyvéd, volt csehszlovák miniszter, szlovenszkói teljhatalmú miniszternek e tárgyban megjelent és az összes felvidéki lapokban reprodukált tanulmányából a következő szószerint idézett részlet közlése:

„Közismert dolog, hogy a régi Magyarországon a honi illetőségnek nem volt nagy jelentősége, a községek nem vezettek róla nyilvántartást és még Budapesten s más nagyobb városokban sem vezettek jegyzéket a községi illetőséggel bírókról. A régi Magyarország lakosainak legnagyobb része sohasem volt fölvéve

semmiféle községi kötelékbe és hallgatagon illetőségűnek minősített az 1886. évi XXII. törvény xo. §. alapján. Az államfordulat után azonban a honi illetőség kérdése azáltal lett nagyjelentőségű, mert a szerint állapították meg a csehszlovák állampolgárság. A legfelsőbb közigazgatási bíróság határozata alapjaiban ingatta meg Szlovenszko és Ruszinszko sok tízezer békés polgárának állampolgárságát.“

„A Legfelső Közig. Bíróság határozata szerint a honi illetőség meg* szerzéséhez megkívántatok a kimondott fölvétel a község részéről és ennek a fölvételnek a L. K. B. szerint konstitutív jellege van, úgy, hogy a nélkül csak akcesszórius (az atya, férj szerint stb.) honi illetőség lehetséges. Ilyen akcesszórius honi illetőséget felmutatni — azaz kimutatni, — hogy akár maguk az illetők, akár atyáik, nagyatyaik (őseik) kimondottan fölvétettek valamely község kötelékébe — az én véleményem szerint — Szlovenszko lakosságának csak kisebb része tudna. Nagyobb részének csak most kellene magát fölvételni valamely község kötelékébe. Ez persze már nem engedhető meg, mert akinek 1918 év október 18-a előtt egyik községből sem volt illetőségi joga a Csehszlovák Köztársaság mai területén, nem a mi állampolgárunk és idegen nem szerezhet nálunk honi illetőséget.“

„Nem szükséges magyarázni, hogy a L. K. B. álláspontja a közigazgatási hivatalok részéről történő szigorú alkalmazás esetében lehetetlen és esztelen konzekvenciákkal járna. Már ezen okból erősen kételkedni lehet a L. K. B. magyarázatának helyességében. A törvényt mindig úgy kell értelmezni, hogy elérje célját. Tekintettel az állampolgárságról szóló alkotmánytörvényre, nem .. igazolt az x886, évi XXXI. t.-c, xo. §. ily értelmezésbe, hogy ezáltal kétségé váljék a szlovenszko lakosság jelentékeny részének az állampolgársága.“

„Nem szabad a törvényt úgy értelmezni, hogy kétség esetében valaki elvesztse igényét a község általi eltartásra, az állampolgárságra stb., hanem fordítva, a törvényt úgy kell értelmezni, hogy in dubiis azokat a jogokat lehessen elnyerni, amelyek kedvéért a honi illetőség institúciója konstruálva volt. Ily liberális magyarázatot kell adni a törvénynek annál is inkább, mert meghozatala óta egészen 1918 év október 28-ig ebbéli az értelemben volt következetesen interpretálva és végrehajtva a kompetens magyar hatóságoktól is.“

„Nem foglalkozom itt azzal, hogy az idézett 10. §. rendelkezései mai nap is érvényesek-e, avagy a 236/1920 sz. t.-c. 13. §-ának 2. szakasza megszüntette-e azokat? Vítan felül van azonban, hogy 1918 év október 28-a előtt a honi illetőség megszerzését illetőleg Szlovenszkon és Ruszinszkon érvényben voltak az 1886 évi XXII. t.-c.-ben foglalt előírások, és hogy azt a kérdést, hogy valaki Szlovenszkon nyert-e az államfordulat előtt honossági jogot, egyedül az akkor érvényes magyar jog szerint lehet elbírálni. Lehetetlen, hogy az akkor érvényes jog szerint egyszer már megszerzett jogok és igények most, utólag a törvény más értelmezése folytán megszüntetessenek. Ha az egyszer megszerzett jog, azt leginkább csak törvény szüntetheti meg azonban sohasem bízói praxis. Aki már az államfordulat előtt nyert volt a magyar előírások szerint honi illetőséget Szlovenszko, vagy Ruszinszko valamely községében, ezt az illetőséget egyedül új törvény nem ismerheti el, illetve szüntetheti meg, azonban sohasem a L. K. B., vagy bármely más bírósági, vagy közigazgatási hivatal.“

„Kétségtelen tehát, hogy ha valaki az államfordulat előtt, Szlovenszko, vagy Ruszinszko valamely községében a 10. §. szerint nyert honi illetőséget; ezt az illetőséget a L. K. B., vagy egyéb hivatal nem semmisítheti meg.“

Íme, így írt e kérdésről még egy volt cseh miniszter is, a kormány-pártnak égy mai napig oszlopos tagja, de persze meghallgatásra ő sem talált.

Hiába volt minden. Az erőszak boldog volt, hogy belekapaszkodhatott egy bírósági ítélet tekintélyébe. Nemcsak, hogy nem vonták vissza az összes közigazgatási hatóságokhoz már nyomban az ominózus ítélet után kiadott azon rendeletet, hogy a községi illetőségi kérdések elbírálásánál a fontismertetett végzetes ítéletben leszögezett álláspont szerint járjanak el, hanem még újabb rendelkezés is napvilágot látott arra nézve, hogy zsinórmértékül egyedül csak ezt tekintsek.

A közigazgatási hatóságok természetesen buzgón igyekeztek a vett utasításnak megfelelni s tudomásom szerint 60.000 ember községi illetőségét semmisítették meg ezen az új alapon, tehát körülbelül ugyanannyi családot tettek máról-holnapra hontalanná s amennyiben az illetők köztisztviselők, vagy nyugdíjasok voltak, az állammal szemben fennálló minden törvényes igényektől elestek.

A felvidéki magyarság ekként a cseh kormánynak szabad prédája, Csonka-Magyarország pedig megfullad az onnan kiüldözött és ide kényszerített, foglalkozás nélküli intelligens emberek nagy tömegében, mert ezeket mind elhelyezni természetesen képtelen. Végezetül legyen szabad ezt a közleményemet Malasils szociáldemokrata képviselő úrnak szíves átolvasásra ajánlani, aki a magyar parlamentben azt mondta, hogy Csehszlovákiában az illetőségi ügyeket liberálisabban kezelik, mint nálunk.

Arra nézve, hogy az említett törvényt magyarázat in concreto mit eredményezett, legjellemzőbb lesz a cikkíró és Palkovich Viktor volt képviselő-társa esetének rövid ismertetése.

Én 1899 óta állandóan és megszakítás nélkül Kassán laktam, ahol 1899-től 1906-ig állami tisztviselő, 1906 óta pedig Kassa város főtisztviselője, városi tanácsnok és 1903 óta egyúttal háztulajdonos is voltam, illetve még ma is vagyok. 1920-ban a kassai kerület mandátumával kerültem be, mint képviselő a prágai parlamentbe.

E minőségemben, mint az elnyomott őslakosság jogainak védelmezője, igen kellemetlenné váltam a cseh hatóságok számára, tehát elbántak velem a következőképen.

Szlovenszko teljhatalmú minisztere 1924 évi április hó 4-én kelt 13.258/1924 számú rendeletével Kassa városának az én községi illetőséget megállapító 2.123/1919 számú határozatát és ezzel együtt a részemre 1920 évi november 2-án 11.630/1920 szám, továbbá a 223/1922 eln. és 1.533. jkvi szám alatt már cseh hatóságok által kiállított községi illetőségi bizonyítványokat is megsemmisítette és azon az alapon, hogy Kassán községi illetőséggel nem bírok, megsemmisítette csehszlovák állampolgárságomat is.

Ezen határozat ellen nemcsak én, de az ezzel magát autonóm jogaiban megtámadottnak érző Kassa városnak ekkor már részben csehekből álló képviselőtestülete is külön-külön panasszal élt a prágai legfelsőbb közigazgatási bírósághoz.

A városnak a panasz benyújtását elhatározó 1924 évi szeptember 9-én kelt 15.828/1924 sz. és 1924 évi szeptember hó 16-án kelt 20.706/1924 számú határozatait a kassai zsupanatus 1924 évi október hó 6-án kelt határozatával megsemmisítette és utasította a város polgármesterét, hogy a városnak a legfelsőbb közigazgatási bírósághoz beadott panaszát vonja vissza, minek folytán a város közönségének panasa a bíróság elé nem is kerülhetett.

Az én panaszom felkerült a prágai legfelsőbb közigazgatási bírósághoz, de az azt 1925 évi július hó 25-én kelt 12.686/1925 számú ítéletével a fentebb ismertetett önkényes törvényt magyarázat alapján elutasította s ezzel az állampolgárságomat megsemmisítő miniszteri rendeletet jogerőre emelte.

A szlovenszkói és ruszkakrajnai ellenzéki pártok szövetsége a cseh kormánynak a községi illetőségi ügyekben folytatott jogfosztó eljárása miatt az 1925 év folyamán panasszal fordult Genfben a Népszövetséghez. A népszövetség főtűtkársága 1926-ban közzétette a csehszlovák kormánynak erre a panaszra adott válaszát. Eme Benes-féle válasznak az én ügyemre vonatkozó része így hangzik:

„Igaz, hogy Körmeny Ékes Lajos 1899 óta Kassán lakott, azonban 1910 január 1. előtt csak 1903, 1904 és 1905-ben járult hozzá a községi közterhekhez. A község kötelékébe való felvételt csak 1919 évi február hó 23-án kérte, azaz a Csehszlovák állam megalakulása óta. Azelőtt a magyarországi Feketepuszta Dég községben bírt illetőséggel. Adva lévén, hogy 1910 január 1. előtt (nem pedig 1918 október 28-a előtt) nem szerezte meg az illetőséget a jelenlegi csehszlovák területen, külföldi volt, magyar állampolgár és ezért semmisítették meg Kassa község határozatát, amely 1919-ben illetőséget adott neki. Körmeny Ékest nem „űzték ki“, ő saját akaratából hagyta el a csehszlovák köztársaságot, hogy Magyarországon telepedjék le.“

Benes úr eme kifogásaira én a következőkben válaszoltam:

A csehszlovák kormány részéről a népszövetséghez intézett válasziratnak reám vonatkozó pontja egyrészt a valóságnak nem felel meg, másrészt bizonyos tényeket elhallgat.

Nem felel meg a valóságnak, hogy én 1910 év előtt csak három éven át, 1903, 1904, 1905-ben járultam hozzá a község terheihöz, mert a kezemben levő hivatalos adóbizonylattal is tudok igazolni annyit, hogy az 1910 évet megelőző időben — hiszen csak ez jöhet számításba — 1903, 1904, 1905, 1906 és 1907-ben tényleg fizettem községi pótdót és útdót. Természetesen azután is fizettem, de erről nem vettem ki bizonyítványt.

Nem felel meg a valóságnak, hogy 1918 évet megelőzőleg Dég községben bírtam illetőséggel, mert a tény az, hogy én Dégről, ahol születtem, már 1886-ban, 9 éves koromban elkerültem és 1886-tól 1894-ig a pozsonymegyei Nagyszombatban végeztem középiskolai tanulmányaimat, 1894-től 1898-ig Budapesten voltam egyetemi hallgató, 1898 júniusában Pozsonyba kerültem, mint állami tisztviselő és 1899 szeptember óta megszakítás nélkül Kassán laktam.

Ugyanakkor, amidőn Benes külügyminiszter úr 26 évi állandó kassai tartózkodásom dacára nem ismeri el kassai illetőséget, miként tudja megállapítani Dég községi illetőséget az imént említett adatok mellett, az az ő titka. Tény az, hogy Kassa részéről a községi kötelekbe való felvételt csak 1919-ben, tehát akkor kértem, amikor valamennyiünket felszólítottak, hogy formális községi kötelekbe való felvétel útján is szerezzük meg községi illetőségünket, de kétségtelen, hogy a magyar törvények alapján, nevezetesen az 1886: XXII. törvénycikk 10. §-a alapján 26 évi egyfolytában való Kassán lakással az ottani községi illetőséget megszereztem, mert ott háztulajdonos, adófizető polgár és azonkívül 20 éven át a városnak főtisztviselője voltam. Benes külügyminiszter úr a válaszában egyszerűen agyonhallgatja azt, hogy én 1906 óta egyfolytában a város szolgálatában állottam, agyonhallgatja azt, hogy ott háztulajdonos voltam és vagyok, agyonhallgatja azt, hogy a szlovenszkói teljhatalmú miniszter 13.258/1924 számú határozatával községi illetőséget és állampolgárságomat megsemmisítette, és agyonhallgatja azt, hogy a legfelsőbb közigazgatási bíróság az ezen miniszteri döntés ellen benyújtott panaszomat 1925 évi június 25-én kelt 140/1925 számú határozatával elutasította és ezzel engem minden további jogorvoslattól elzárt.

Nem felel meg a valóságnak az sem, hogy én saját akaratomból hagytam el a csehszlovák köztársaság területét, mert hiszen a kassai rendőrigazgatóság már 1924 szeptember hó i-én kelt 35.759/1924 számú átiratával felszólított engem arra, hogy „tekintettel a pozsonyi teljhatalmú miniszternek 13.258/1924 számú határozatára“, mellyel csehszlovák állampolgárságomat megsemmisítette, mutassam be november 30-ig a rendőrigazgatóságnál „a rám nézve illetékes“ hivatal által kiállított útlevelet.

Közismert tény, hogy a magyar útlevél bemutatására való ilyen felszólítás nem egyéb, mint a köztársaság területéről való kiutasítási eljárás megindítása.

Amíg képviselő voltam és amíg a közigazgatási bíróság ügyemben véglegesen nem döntött, a rendőrigazgatóságnak ezt a felszólítását negligálhattam. Abban a percben azonban, amidőn a legfelsőbb közigazgatási bíróság is szankcionálta a maga ítéletével a miniszternek állampolgárságomat megsemmisítő határozatát és képviselői mandátumom érvénye is megszűnt, egyenesen örülség lett volna továbbra is ott maradnom, mert ezzel kitettem volna magamat annak a veszélynek, hogy a rendőrigazgató az ellenem képviselői működésem ideje alatt szorgalmasan gyűjtött adatok alapján a politikai perek egész sorozatát indítja meg.

Ilyen körülmények között kénytelen voltam a köztársaság területét elhagyni és be nem várva azt, amíg vizsgálati fogságba helyeznek, mert mint külföldi állampolgár, éppen külföldi állampolgárságomra való tekintettel még kaució ellenében sem lettem volna szabadlábra helyezhető. Benes külügyminiszter úr válaszában reám vonatkozó része tehát egyrészt a tényállás elferdítésével, másrészt pedig a legfontosabb tényeknek elhallgatásával előterjesztett rosszhiszemű védekezés.

Hogy a Népszövetség azóta mit csinált ez ügyben, azt nem tudom.

De azt tudom, hogy a csehszlovák kormány ugyanígy semmisítette meg egy volt képviselőtársamnak, dr. Palkovich Viktornak az állampolgárságát is, aki egyfolytában 44 évig volt a csehszlovák területen fekvő színmagyar Guta pozsonymegyei községnek közszeretben álló római katolikus plébánosa. Könnyű megállapítani, hogyha már ezek a jogfosztások velünk, akik védekezni tudunk, megtörténhettek, mennyivel inkább el tudtak banni mással. Ilyen alapon megsemmisítheti a kormány — és tényleg meg is semmisíti — mindazoknak csehszlovák állampolgárságát, akik neki bármely okból útjában állanak.

KORMENDY ÉKES LAJOS.

„KULTURVERKNÜPPELUNG.“

AZ ERDÉLYI szászok egyik lapja, a „Kronstadter Zeitung“ használja (1928 VII. 22) a címben leírt szót jellemzésül annak az oktatásügyi politikának, amelyet a különböző román kormányok tíz év óta alkalmaznak a romániai kisebbségekkel, különösen a magyar kisebbséggel szemben. Annyi bizonyos, hogy a fogalmat, amelyet e szó jelenteni akar, semmi más szóval olyan találóan és jellemzően kifejezni nem lehetne, mint vele.

A „Kronstadter Zeitung“ abból kiindulva, hogy július hó első napjaiban előbb a cseh és egy pár nappal később a jugoszláv kormány, a román kormány példáját követve, elrendelte, hogy a magyar egyetemeken szerzett oklevelek nem nostrifikálhatók, — e rendelkezéseket nemcsak közös elhatározás eredményének tartja, hanem olyan célzatos eljárásnak is, amelynek gyümölcse nem lehet más, mint a kisebbségek — elsősorban a magyar kisebbség kultúrájának nyomorékká tétele.

A román állam sorsának intézői a hivatalos román közművelődési politika megvalósítandó céljával már kezdetben azt hirdették, hogy a magyar tanintézetek számát azért kell tömeges iskolaelvételek segítségével lecsökkenteni, hogy Nagyrománia kisebbségei és az államalkotó románság között az utóbbi számarányának megfelelően a helyes műveltségi arány helyreállíttassék. Ezzel szemben bizonyára jogosult az a kérdés: vájjon nem lett volna-e igazságosabb és helyesebb ezt a kulturális arányt a román iskolák számának szaporításával és színvonalának emelésével helyreállítani, mint a magyar iskolák tömeges elvételével?

Az erdélyi magyarság parlamenti képviselőinek megbízottai július hó 26-án hosszabb megbeszélést folytattak Angelescu közoktatásügyi miniszterrel a magyar kisebbségi iskolák ügyében, aki elismerte, hogy az erdélyi kisebbségek oktatásügye olyan nagy probléma, amelynek megoldásához a legalaposabb körültekintés szükséges. A maga részéről már most kijelentheti, hogy Erdélyben a kisebbségi iskolák száma a kisebbségek számarányához képest igen nagy. Erre vonatkozóan feltétlenül sürgős

revízió szükséges és ha ezt a revíziót végrehajtják — azaz, ha a magyar iskolák számát a tőle kívánt minimumig lecsökkentik, akkor az oktatásügy egész kérdését könnyebben meg lehet oldani.

A román közoktatásügyi kormány e kulturális egyensúly helyreállításának egy másik módszerét is alkalmazza. Erdélyben a főiskolai képzettségű magyarok számaránya nagyobb, mint a románoké. Magától értetődő, hogy a megfelelő arányszámnak itt is helyre kell állania. Ezért tiltotta meg 1921-ben az erdélyi magyar egyházaknak, hogy fenntarthassák azt a tanárképző főiskolát, amelyet az elvett kolozsvári egyetem némi pótlásául közös megegyezéssel a református teológiai akadémiával kapcsolatban állítottak fel.

A középiskolát végzett magyar ifjúság, melynek megelőzően alkalma sem lehetett a román nyelv megtanulására, Csonkamagyarországba jött egyetemi tanulmányainak folytatására. A román közigazgatási hatóságok csak annak az ifjúnak adtak engedeknet Csonkamagyarországra való utazásra, kinek szülei Írásban jelentették ki belenyugvásukat, hogy gyermekük „Magyarországba repatriáljon

Egy pár évvel később az erdélyi magyar ifjúság egy részét nem riasztotta vissza az a nehézség, amely őket a román nyelv hiányos tudása következtében a román egyetemeken várta. 1922-től kezdve, fokozódóan nagyobb számmal iratkoztak be a kolozsvári, sőt a bukaresti egyetemre is. Az elmúlt 1927/28 tanévben a kolozsvári egyetemen közel 500 magyar hallgató volt, a bukarestin pedig kerek számban 100. Hogy ez ifjak minő eredménnyel látogatják a román egyetemeket, arról e főiskolák rektorai, dékánjai és tanárai a legteljesebb elismeréssel nyilatkoznak minden alkalommal.

„A kisebbségi hallgatók — mondotta Bogdán Duica, a kolozsvári egyetem rektora az „Ellenzék“ (1928 IV. 27.) egyik munkatársának — szorgalmasan tanulnak, pontosan járnak előadásra és minden tekintetben kielégítő eredményeket mutatnak fel. Tudok esetekről, amikor kisebbségi tanulókat a román diákotthonokba felvettünk, mivel a legszigorúbb vizsgálatokat is kiáltották és kiváló előmenetelt tanúsítottak. Kisebbségi tanuló ellen egyetlen esetben sem volt fegyelmi vizsgálat.“

Ezeknek a magyar egyetemi hallgatóknak több, mint 90%-a magyar felekezeti iskolákból került ki, világos bizonyítékaul, hogy ez iskolák megfelelően végzik a maguk ifjúságának tudományos előkészítését a román egyetemekre is. A román közoktatásügyi kormányzat ebből azt a következtetést vonta le, hogy a rendszer nem alkalmas arra, hogy az óhajtott számarány a román főiskolai képzettségű értelmiség javára alakuljon át. E cél biztosabb elérése végett a „selectio“-t az egyetemre való beiratkozást megelőzően kell kezdeni. E szempont adta az ösztönzést az érettségi vizsgálat megszüntetésére és a baccalaureatus életbeléptetésére.

Az első baccalaureatusi vizsgálat 1925 nyarán folyt le. Az eredmény, különösen a magyar tanulókra lesújtó volt. A kolozsvári tankerületben a jelölteknek csak 20.6%-a ment keresztül a vizsgálaton. Ez a kedvezőtlen eredmény a magyar felekezeti iskolák tanárait még komolyabb tanítói munkásságra ösztönözte. És hogy nem eredménytelenül, azt a következő 1926-i és 1927-i évek baccalaureatusi vizsgálatai mutatták meg. Az első évi 20.6%-os eredmény már a következő 1926 évben 36.8%-ra emelkedett. „Ez a legnagyobb relatív emelkedés, melyet az ország valamelyik tankerületében elértek“, írta G. A. Dima, a kolozsvári egyetem tanára „Scoala secundara in lumina baccalaureatului“ (50. 1.) című tanulmányában, akinek illetékességét azért sem vonhatjuk kétségbe, mert e három év alatt maga is állandóan vizsgálobizottsági elnök volt. „A felsorolt adatokból és a különböző vizsgálobizottságok elnökeinek. jelentéseiből — folytatja tovább Dima

beszámolását — megállapítható, hogy a kisebbségi iskolák, melyeknek válogatott tanítószemélyzetük van, kvalitatív szempontból igen nagy haladást tettek. Bár az eredmény, összehasonlítva az állami iskolákéval, még mindig kisebb, de az előhaladás, melyet ez iskolák tettek, sokkal szembeötlőbb, mint az állami iskoláknál.“

Dima felsorolja az okokat is, amelyek érthetővé teszik a gyengébb eredményt. Ezek között szerinte is nem utolsó helyen áll az, amit e vizsgálatoknak idegen — román — nyelvűsége okoz a magyar anyanyelvű és középiskolai tanulmányait magyar nyelven végzett tanulónak.

Tévedés volna azt állítani, hogy a baccalaureatusi vizsgálat behozatalának csak az lett volna kizárólagos indító oka, hogy segítségével az egyetemi tanulmányokra alkalmas kisebbségi tanulónak száma lehetőleg minimálisra korlátozódjék. Kétségtelenül nagyobb része volt benne az arra vonatkozó elhatározásnak, hogy annak a szellemi proletariátusnak veszedelme elháríttassék, amely a kellő előkészület és képezett tanárok nélkül hatravakra felállított román állami középiskolákból kikerülve, ostrom alá fogta a román főiskolák kapuit. De a legtárgyilagosabban ítélő ember is kénytelen megállapítani, hogy ez a kisebbségekkel szemben olyan rejtett „numerus clausus“-féle, amelynek rendeltetése megakadályozni, hogy a kisebbségi abiturientek a román többséghez való számárányuknál nagyobb tömegben mehessenek főiskolai tanulmányokra.

Az 1925-ben életbeléptetett baccalaureatusi vizsgálat a csonkamagyarországi egyetemi ifjúság egy jelentékeny részének helyzetére is bizonyos fokú hatással volt. Akiknek Erdélyben nem sikerült a baccalaureatus, azok magyarországi egyetemekre jöttek. Ha meg lehetne állapítani, hogy a román baccalaureatusi vizsgálatokon a siker a tudástól függ és nem a szerencsétől, vagy a vizsgáztató tanárok ötletességétől, akkor minden aggályoskodás nélkül könnyű lenne megállapítani, hogy alig igazolható az az előzékenység, mely lehetővé teszi, hogy ez ifjak megszerezhessék a magyar érettségi bizonyítványt. De román részről is általános az a vélekedés, hogy a baccalaureatusi vizsgálatok sikerének nagyobb biztosítéka a véletlen és a szerencse, mint a tudás.

A nálunk megszerzett érettségi bizonyítványnak az erdélyi magyar ifjú a maga államában nem veszi semmi hasznát, mert azt ott nem tekintik egyetemi tanulmányokra jogosító oklevélnek. Eltekintve a tagadhatatlanul fennforgó politikai szempontoktól, ez a formai oka, hogy az utódállamok a magyar egyetemeken szerzett okleveleket nem nosztrifikálják, sőt az itt töltött egyetemi féléveket sem számítják be.

Azok az ifjak, akik nálunk szénák meg, vagy nálunk szereztek meg az egyetemi tanulmányokra jogosító érettségi bizonyítványt, többé nem térhetnek vissza azzal a reménnyel saját államukba, hogy ott tudásukat a gyakorlati életben népük javára értékesíthetik. Kénytelenek lesznek Csonkamagyarországon maradni és akarataik ellenére szaporítani a már-már itt is társadalmi bajokat okozó értelmi proletárság állandóan növekedő tömegét. Nem alkothatván saját államukban értelmi erőtényezőt, népük számára is elveszetteknek tekinthetők.

A román hadügyi kormány július első napjaiban rendeletet adott ki, amelynek tartalma a következő: tanulmányi célból külföldi tartózkodásra engedélyt csak azok az ifjak kaphatnak, mielőtt katonakötelezettségüknek ténylegesen eleget tettek volna, akik a baccalaureatusi vizsgálatot letették. Azok az ifjak, akik baccalaureatusi bizonyítvány nélkül ilyen engedély birtokában vannak, tartoznak külföldről visszatérni és folyó évi augusztus 15-én csapattesteikhez bevonulni. Ellenkező esetben katonaszökevényeknek tekintik és haditörvényszék elé állítják őket. Valószínű, hogy e rendelet következtében

több magyar ifjú fog ebbe a helyzetbe jutni, amelytől csak úgy szabadulhat meg, ha szülőföldjére többé vissza nem tér.

A magyar egyetemeken tanuló erdélyi magyar ifjúság ezidőszerint való helyzetére vonatkozólag egész bizonyossággal megállapítható, hogy azok, akiknek nincsen baccalaureatusuk, nem fogják külföldre szóló tanulmányi engedélyt kapni. Ha pedig engedély nélkül jönnek ki, mint katonaszökevények, igen súlyos következmények nélkül nem térhetnek többé vissza szülőföldjükre. Akik baccalaureatussal jönnek magyar egyetemekre, itt szerzett okleveleiknek a román államban semmi hasznát sem vehetik. Kénytelenek az előbbiekkal együtt a csonkamagyarországi értelmi proletáriátust szaporítva, itt tenni kísérletet elhelyezkedésükre.

Megfontolva ezeket a nagyon fájdalmas realitásokat, a legkomolyabban kérdezhetjük: van-e értelme annak, hogy Erdélyből minden iskolai év kezdetén kijöjjen két-háromszáz középiskolát végzett ifjú azért, hogy a magyar egyetemeken szerzett oklevelének saját államában semmi hasznát se vehesse?

A román közoktatásügyi politika arra törekszik, hogy Erdélyben a főiskolai képzettségű magyar értelmiség számát lehetőleg minimálisra csökkentse. Az az erdélyi magyar ifjúság, amelyik ezzel szemben nem tanúsítva elégséges ellenálló készséget, magyar egyetemre jön, akarata ellenére is elősegíti, sőt munkatársául szegődik annak a román közoktatásügyi politikának, amely az erdélyi magyarság „Kulturverknüppelung“-ján dolgozik.

A csonkamagyarországi közvélemény — különösen az „erdélyi menekült“-éké — nagy többségében azon a véleményen van, hogy az erdélyi magyar ifjak ne román, hanem magyar egyetemeken tanuljanak. E vélekedésnek kettős alapja van. Egyik az a hit, hogy a magyar ifjak a román egyetemeken nem szerezhetnek kellő tudományos képzettséget. A másik az attól való aggodalom, hogy a román főiskolákon tanulva, úgy érzelmileg, mint gondolkozás módjukat illetően elrománosodnak.

E kettős állásponttal, miután egyrészt a dolgok nem ismerésén, másrészt pedig érzelmi alapon épült fel, nem lehet vitatkozni, mert a meggyőzés lehetősége mind a két esetben ki van zárva. Célszerűbb a reális helyzet megvilágításáért a következő hipotézist állítani fel:

Tegyük fel, hogy a román kormány a magyar egyetemeken szerzett okleveleket minden nosztrifikáló eljárás nélkül érvényeseknek ismeri el. Miután birtokosa Budapesten, Szegeden, Debrecenben stb. nemcsak nem tanult meg románul, hanem azt a keveset is, amit az erdélyi magyar középiskolákban megtanult, elfelejti, mit tud csinálni Erdélyben, hol az állam szigorúan megkövetelt hivatalos nyelve minden vonalon és minden fórum előtt a román?

Erdélyben olyan vezető magyar értelmiségre van szükség, amely a román államnak nemcsak nyelvét, hanem törvényeit, közigazgatási berendezkedését, kultúráját, történetét, nemzeti aspirációit stb. éppen olyan jól ismeri, mint a román értelmiség bármelyik tagja. Ez ismeretek és e tudás nélkül Erdélyben a magyar nép jogait, sőt leelemibb életérdekeit sem lehet nemcsak sikerrel, de kudarc nélkül sem védelmezni. Annak az idősebb nemzedéknek, amelyiknek akarata ellenére vállaira nehezedett e kötelesség teljesítése, a legnagyobb gyengeségét éppen ez ismeretek hiánya okozza a nehéz harcokban, amelyeket kénytelen volt magára vállalni.

E nemzedék szerencsésebb korban születvén és növekedvén fel, nem szerezhetette meg ez ismereteket.

Ennek az idősebb erdélyi nemzedéknek kötelessége rábírnivali a most felnövő ifjú nemzedéket, hogy megszerezze magának ez ismereteket a legnagyobb nehézségek árán is. Aki e kötelesség teljesítése elől Csonka-

magyarországra menekülj az a romániai magyar kisebbségnek is katonaszökevénye.

Megfontolva mindezeket, jogosultnak látszik annak a kérdésnek felvetése: vajjon nem érkezett-e meg az ideje, hogy a csonkamagyarországi közvélemény is revidálja álláspontját, amelyet eddig ebben az ügyben elfoglalt? Több mint valószínű, hogy az adott helyzetben ez álláspontnak fenntartása elősegítené az erdélyi magyar értelmiségnek már is veszedelmessé fejlődő legyengülési folyamatát és támogatása lenne a román közoktatási kormány politikájának, amely célul tűzte ki az erdélyi magyar kisebbség „Kulturverknüppdung“-ját.

NYÚJTÓDI GÁSPÁR.